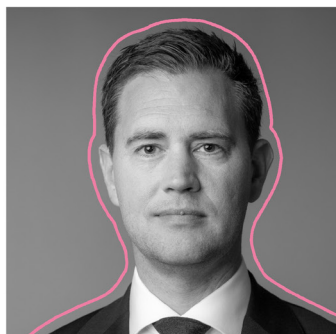

HOE FEMINISTISCH

IS HET NIEUWE REGEERPROGRAMMA?

inhoudsopgave

1. Introductie **3**
2. Waarom feministisch beleid **4**
3. Vier categorieën langs de meetlat **5**
4. Scorecard **7**
5. Analyse regeerprogramma **8**
6. Conclusie **16**
7. 8 actiepunten voor een betere toekomst **17**

Wereldwijd vrouwen aan zet

ActionAid Nederland is een vrouwenrechtenorganisatie die zich hard maakt voor een rechtvaardige wereld met een eerlijke economie en leefbare omgeving. Met onze inclusieve aanpak, samen met vrouwen in het mondiale Zuiden, gaan wij voor een sterke positie van vrouwen wereldwijd.

www.actionaid.nl

WAT IS NOU ÉCHT BELANGRIJK?

Met die centrale vraag namen we voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 de partijprogramma's van 19 politieke partijen onder de feministische loep. Want ook al geven mensen vaak een goede gezondheid, liefde, gelijkheid, vrede of vrijheid als antwoord op die vraag, zien we dat in de politiek meestal niet terug.

We riepen alle politieke leiders in 2023 op om te regeren vanuit feministische waarden. Bijna een jaar later ligt het regeerprogramma er eindelijk. Tijd voor een nieuwe analyse.* Wat blijkt? Economisch gewin en eigenbelang staan voor het nieuwe kabinet voorop. En van oog voor kwetsbare groepen en internationale solidariteit is geen enkele sprake.

Wij zien in het hele beleid zorgwekkende ontwikkelingen. De plannen van dit kabinet zetten de democratie en rechtstaat onder druk. Met het uitroepen van een asielcrisis zonder juiste onderbouwing worden democratische processen ondermijnd en internationale afspraken tenietgedaan. Het recht op demonstratie en de ruimte voor maatschappelijke middenveld worden beperkt. En Nederland verliest met deze plannen de rest van de wereld geheel uit het oog.

Van feministische plannen is in het regeerprogramma nauwelijks sprake. Wij pakten de 4 categorieën uit onze Feministische Partijwijzer er weer bij. En zochten voor je uit in hoeverre het kabinet werk gaat maken van een rechtvaardige samenleving, gendergelijkheid, eerlijk klimaatbeleid en verantwoorde en duurzame handel. Helaas, ook daar zijn de conclusies niet best.

* Dit is geen volledige analyse van het regeerprogramma. De analyse richt zich op vrouwenrechten, klimaatrechtvaardigheid, verantwoord ondernemen en een rechtvaardige samenleving met nadruk op de internationale inzet van Nederland in lijn met de categorieën in de Feministische Partijwijzer van ActionAid.

WAAROM FEMINISTISCH BELEID

Feminisme gaat over veel meer dan gendergelijkheid. Feministische waarden richten zich op een gelijkwaardige wereld voor iedereen. Een wereld waarin mens en natuur centraal staan, zonder uitbuiting van wie of wat dan ook. Dát is waar ActionAid naar streeft. Wij zijn ervan overtuigd dat dit ook echt kan, door in te zetten op systeemverandering en feministische waarden voorop te stellen. Helaas is er nog een lange weg te gaan om een betere wereld mogelijk te maken.

FACTS & FIGURES

- 1.** Sinds 2020 is het vermogen van de vijf rijkste mensen ter wereld, allemaal mannen, meer dan verdubbeld. Tegelijkertijd zijn vijf miljard mensen wereldwijd armer geworden door de torenhoge inflatie.
- 2.** Jaarlijks lopen landen in het mondiale Zuiden tussen de 100 miljard en de 200 miljard dollar mis door belastingontwijking door grote multinationale bedrijven.
- 3.** Vrouwen hebben wereldwijd 14 keer meer kans om te overlijden tijdens klimaatrampen.
- 4.** Wereldwijd zitten bijna 50 miljoen mensen vast in moderne slavernij. Bijna 25% daarvan is kind en zo'n 75% is vrouw.

Vier categorieën langs de meetlat voor een betere wereld

Om de vraag ‘hoe feministisch is het nieuwe regeerprogramma?’ te beantwoorden, kijken we specifiek naar vier categorieën. Dit zijn dezelfde categorieën die we vorig jaar voor de Feministische Partijwijzer gebruikten. Namelijk: vrouwenrechten, klimaatrechtvaardigheid, verantwoord ondernemen en duurzame ketens, en gelijkwaardige samenleving.

VROUWENRECHTEN

- **Intersectionaliteit:** Wordt er rondom gendergelijkheid en vrouwenrechten ook goed gekeken naar intersectionele vormen van voorrecht en onderdrukking? Denk hierbij o.a. aan het tegengaan van racisme bij de overheid, in de zorg en in het woonbeleid; oog voor voor met mensen met een beperking op de werkvloer, in de zorg, in overheidsgebouwen en bij de bouw van nieuwbouwwoningen; het verbeteren van de rechten voor LGBTQIA+ mensen.
- **Gendergelijkheid internationaal:** Is er oog voor de invloed die Nederland wereldwijd heeft op vrouwenrechten? Bijvoorbeeld via onze internationale handel, belasting en investeringen; internationale verdragen en deelname aan de VN; en Internationale Financiële Instanties als het IMF en de Wereldbank?
- **Vrouwenrechten dwarsdoorsnijdend:** Zijn vrouwenrechten een alleenstaand onderwerp en gelimiteerd tot de meest voor de hand liggende problemen, of is er ook aandacht voor de structurele manieren waarop genderongelijkheid in veel andere economie- en klimaatonderwerpen terugkomt?

KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

- **Klimaatplannen:** Zijn de klimaatplannen in lijn met het Parijs-akkoord en ambitieus en verrijkend genoeg? Hebben deze plannen als doel om niet meer dan 1,5 graad opwarming te veroorzaken?
- **Financiering klimaataanpak en klimaatschade:** Wordt erkend dat de klimaatcrisis ongelijkheden, waaronder genderongelijkheid, verergert? Wordt er genoeg extra publiek geld vrijgemaakt voor het tegengaan van de klimaatcrisis, inclusief het internationale klimaatschadefonds? Is dit extra bovenop het geld voor ontwikkelingsamenwerking? Is dit geld toegankelijk voor lokale gemeenschappen en vrouwen?
- **Kleinschalige duurzame landbouw:** Is er aandacht voor de manier waarop grootschalige industriële landbouw bijdraagt aan de klimaatcrisis? Zijn er plannen om alternatieven zoals kleinschalige duurzame landbouw aan te moedigen?

VERANTWOORD ONDERNEMEN EN DUURZAME KETENS

- **Wetgeving rondom internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO):** Wordt er aandacht besteed aan het ontbreken van bindende regels om grote bedrijven medeverantwoordelijk te houden? Bijvoorbeeld wanneer zij mensenrechten schenden of het milieu vervuilen. Is de (nationale) IMVO-wetgeving in lijn met internationale standaarden?
- **Eerlijke energietransitie:** Is er erkenning voor de negatieve impact van grondstoffenwinning op mensenrechten en milieu? Wordt er ingezet op een rechtvaardige verdeling van grondstoffen voor de energietransitie waar ook vrouwen en lokale gemeenschappen baat bij hebben?
- **Circulaire grondstoffen gebruiken:** Zijn er plannen over hoe de al verworven grondstoffen opnieuw gebruikt kunnen worden om zo uitputting van de aarde te voorkomen?

GELIJKWAARDIGE SAMENLEVING

- **Internationale samenwerking:** Wordt er ingezet op een budget voor ontwikkelings samenwerking van minimaal 0,7% van het BNI? Is klimaatfinanciering additioneel aan dit budget? Is er aandacht voor lokaal eigenaarschap van organisaties uit het mondiale Zuiden? Is er sprake van een solidair beleid betreft migratie en wordt asielopvang niet uit ontwikkelingsgelden betaald?
- **Eerlijke belastingen:** Is er erkenning voor de grote rol die Nederland speelt in het faciliteren van belastingontwijking? Zijn er concrete plannen om dit verder tegen te gaan? Is er aandacht voor eerlijke en democratische belastingafspraken met landen in het mondiale Zuiden?
- **Feministisch Buitenlandbeleid:** Wordt er ingezet op het voeren van een Feministisch Buitenlandbeleid? Is er aandacht voor de aanpak van ongelijke machtsstructuren en kernoorzaken van ongelijkheid?

HOE SCOORT HET REGEERPROGRAMMA?

IN EEN NOTENDOP

VROUWEN-
RECHTEN

KLIMAATRECHT-
VAARDIGHEID

EERLIJKE
HANDEL

GELIJKWAARDIGE
SAMENLEVING

HOE FEMINISTISCH IS HET NIEUWE REGEERAKKOORD?

SLECHT

VROUWENRECHTEN

Geen oog voor vrouwenrechten

Vrouwenrechten en gendergelijkheid komen helemaal niet terug in het regeerprogramma, het woord gender wordt niet eens genoemd. Er worden een aantal maatregelen geïntroduceerd rondom bestaanszekerheid ten behoeve van armoedebestrijding door onder andere herziening van de toeslagen en goedkopere kinderopvang die een positieve uitwerking kunnen hebben op gendergelijkheid. Maar het kabinet heeft geen enkele expliciete aandacht voor genderongelijkheid, emancipatie, ongelijke kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt of onbetaalde zorgtaken.

Intersectionele aanpak van ongelijkheid ontbreekt

In het regeerprogramma ontbreekt een focus op de achtergestelde positie van vrouwen en groepen in de samenleving die op basis van intersectionele factoren (seks, leeftijd, etniciteit, klasse, beperking, etc.) te maken krijgen met ongelijke kansen. Er worden enige maatregelen genomen om individuen en groepen in kwetsbare situaties te beschermen, zoals het tegengaan van geweld tegen LHBTIQ+ personen en discriminatie en racisme. Maar de structurele oorzaken van ongelijkheid en marginalisatie in de samenleving worden niet aangepakt. Anderzijds zijn er zorgwekkende signalen die juist duiden op het inperken van vrijheden, zoals bijvoorbeeld de inzet op "neutrale en leeftijdsadequate" seksuele vorming in het onderwijs, wat duidt op risico op het inperken van seksuele vrijheden en LHBTIQ+ rechten.

Ook buiten Nederland hebben vrouwen het nakijken

Ook in het buitenlandbeleid ontbreekt aandacht voor vrouwenrechten en gendergelijkheid. Juist in het mondiale Zuiden worden vrouwen en groepen in kwetsbare posities hard geraakt door het Nederlandse handelsbeleid, schadelijke klimaatverandering, conflicten en humanitaire rampen. Door genderongelijkheid te bestrijden en de participatie van vrouwen in het mondiale Zuiden te bevorderen kan een enorm verschil worden gemaakt in de aanpak van ongelijkheid wereldwijd.

INVESTEER IN GENDERGELIJKHEID

Investeren in vrouwenrechten en gendergelijkheid loont, zowel nationaal als internationaal. Nationaal zijn vrouwen een enorme drijvende kracht achter de economie, zowel in betaalde arbeid als onbetaalde zorgtaken. Emancipatie en gelijke rechten voor vrouwen en groepen in kwetsbare posities in de samenleving is daarvoor cruciaal. Dit geldt ook internationaal, waar bijvoorbeeld juist vrouwen oplossingen aandragen voor klimaatverandering en een belangrijke rol spelen in vredesprocessen. Nederland heeft daarom internationaal altijd vooruitstrevend ingezet op het bevorderen van vrouwenrechten, gendergelijkheid en LHBTIQ+ rechten en sinds 2022 ook een Feministisch Buitenlandbeleid. Het is van belang dat het kabinet geen afbreuk doet aan deze inzet en blijft investeren in vrouwenrechten en gendergelijkheid op nationaal én internationaal niveau.

SLECHT

KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

Klimaatdoelen verder uit zicht

Het vorige kabinet had eindelijk van klimaatbeleid prioriteit gemaakt, maar zelfs die plannen schoten tekort om het internationaal afgesproken doel van maximaal 1,5 graden opwarming te halen. Het nieuwe kabinet haalt dit al helemaal niet, omdat meerdere plannen worden teruggedraaid of uitgesteld. Zo wordt het afschaffen van fossiele subsidies uitgesteld, terwijl vervuilende bedrijven nog steeds geen eerlijke belastingen hoeven te betalen. In plaats van vol te investeren in energieverbruik verminderen en hernieuwbare energie, trekt het kabinet miljarden uit voor de bouw van dure kerncentrales wat vele jaren zal duren.

Geen erkenning van verantwoordelijkheid en weinig solidariteit

Wat betreft rechtvaardigheid in de (nationale) energietransitie wordt er wel rekening gehouden met lage inkomens, maar een bredere erkenning of uitwerking van klimaatrechtvaardigheid ontbreekt. De plannen richten zich bovendien vooral op Nederland, met weinig oog voor landen die nog veel kwetsbaarder zijn voor de klimaatcrisis en niet dezelfde financiële of technologische middelen hebben. Dit terwijl Nederland een grote historische verantwoordelijkheid draagt en als rijk land juist meer klimaatfinanciering zou moeten vrijmaken, met name voor lokale, feministische organisaties in het mondiale Zuiden.

Nog verder in de mest: duurzaam landbouwbeleid blijft uit

Grootschalige industriële landbouw zoals we die ook in Nederland hebben is enorm schadelijk voor het klimaat én onze natuur en biodiversiteit. Daarom is een wereldwijde overstap naar kleinschalige, duurzame landbouw zoals agro-ecologie nodig. Maar waar de Europese Unie eindelijk stappen zet in de goede richting, probeert het nieuwe kabinet hier vooral onderuit te komen en essentiële maatregelen terug te draaien of af te zwakken. Ook internationaal gezien wordt er niet ingezet op duurzame landbouw, terwijl dit oplossingen biedt voor het klimaat, de biodiversiteit én voor boeren.

DE WEG NAAR KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

Door de steeds urgenter wordende klimaatcrisis is het belangrijk dat het kabinet investeert in échte oplossingen die het probleem bij de kern aanpakken. Bijvoorbeeld door fossiele brandstoffen en de subsidies daarvoor af te bouwen, waarin Nederland vorig jaar nog een internationale voortrekkersrol nam. Nederland liet zich ook zien als koploper op internationale klimaatfinanciering voor adaptatie, zodat andere landen zich kunnen aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Het is cruciaal dat het nieuwe kabinet dit doorzet en een solidaire en betrouwbare partner blijft voor landen in het mondiale Zuiden die het hardst geraakt worden door de klimaatcrisis. Daarbij hoort ook het blijven prioriteren van gendergelijkheid in klimaatbeleid. Tot slot, als het kabinet serieus is over voedselzekerheid als prioriteit voor ontwikkelingssamenwerking, dan is investeren in agro-ecologie noodzakelijk. Dit komt tegelijkertijd ten goede aan biodiversiteit en het klimaat, en bevordert bovendien de (land)rechten van vrouwen en gemeenschappen in het mondiale Zuiden.

SLECHT

VERANTWOORD ONDERNEMEN EN DUURZAME KETENS

Wel ondernemen, niet maatschappelijk verantwoord?

Het regeerprogramma zet vooral in op een goed vestigingsklimaat voor Nederlandse bedrijven. Er wordt gewerkt aan het wegnemen van “ongelijke spelregels” en regedruk voor bedrijven, maar voor de negatieve impact van handel op internationale normen als mensenrechten en milieu is geen oog. Waar het vorige kabinet nog inzette op het stimuleren van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO), is daar nu geen enkele aandacht voor. Dit is zorgwekkend, vooral omdat de internationale afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en andere kritieke grondstoffen wel wordt erkend. Vanuit een feministisch perspectief is het essentieel dat er meer aandacht komt voor mensenrechten, zowel in Nederland als in de internationale productieketens van bedrijven.

Graaien naar grondstoffen, mens en milieu buiten de grens hebben het nakijken

Dit kabinet richt zich nu op het veiligstellen van grondstoffen en energie voor eigen gebruik en een rechtvaardige energietransitie in Nederland, maar er ontbreekt een focus op de rechten van mensen in de landen waar kritieke grondstoffen worden gewonnen. Deze mensen, vaak vrouwen en Inheemse gemeenschappen, lijden onder landroof, slechte arbeidsomstandigheden en milieuschade door de winning van metalen en mineralen. Leveringszekerheid van grondstoffen en energie is een mondiaal vraagstuk wat internationale samenwerking vereist, vooral met landen in het mondiale Zuiden, die vaak de lasten van grondstoffenwinning en energieproductie dragen. De roep van het kabinet om eigen reserves aan te leggen kan niet zonder de kritieke grondstoffen ergens anders vandaan te halen. Het plan om defensieindustriebeleid te gebruiken om grondstoffen te verkrijgen is destructief en niet bevorderend voor een gelijkwaardig en duurzame wereld voor iedereen.

Geen oog voor circulariteit en duurzaamheid

Hergebruik van kritieke grondstoffen wordt benoemd als streven, maar hoe dat precies te werk gaat is onduidelijk. Daarnaast is het ook belangrijk dat er wordt ingezet op het algemeen verminderen van energie en grondstoffen verbruik, omdat het huidige verbruik verre van duurzaam is en ten koste gaat van gemeenschappen in het mondiale Zuiden.

OP NAAR VERANTWOORD OndernEMEN EN EEN ÉCHT RECHTVAARDIGE ENERGIETRANSITIE

Met de toenemende wereldwijde consumptie en een daarbij komend mondiaal handelssysteem is het van belang dat mensenrechten en het milieu centraal staan. Binnen de Europese Unie is wetgeving voor IMVO inmiddels een feit. Het kabinet heeft daarmee nu de kans om met een effectieve nationale wet te komen om mens en milieu in productieketens te beschermen. Daarbij zijn verdere maatregelen nodig om uitbuiting in productieketens tegen te gaan. Stel voorwaarden voor de bescherming van mensenrechten en milieu in alle energie- en grondstoffendeals die Nederland sluit met andere landen. En zet in op eerlijke en duurzame energieprojecten, zowel in Nederland als daarbuiten, zodat deze projecten de levens van mensen verbeteren in plaats van verslechteren. Er is ook nog veel onbenut potentieel in het circulair omgaan met grondstoffen en het verminderen van grondstoffen- en energieverbruik om schade aan mens en milieu te beperken.

SLECHT

GELIJKWAARDIGE SAMENLEVING

Nederland keert de rest van de wereld de rug toe

Het nieuwe kabinet gaat enorm bezuinigen op het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Naast de in het hoofdlijnenakkoord aangekondigde bezuiniging van minstens 300 miljoen in 2025 en maar liefst 2,4 miljard euro per jaar vanaf 2027, lijkt het kabinet verder te bezuinigen door het budget los te koppelen van de Nederlandse economische groei. Hiermee keert Nederland de rest van de wereld de rug toe, met name naar vrouwen en gemeenschappen in het mondiale Zuiden die het hardst geraakt worden door onder andere klimaatverandering, vervuiling en uitbuiting door bedrijven en humanitaire rampen. Tegelijkertijd zal dit ook gevolgen hebben voor het internationale imago van Nederland als betrouwbare partner in ontwikkelingssamenwerking voor landen in het mondiale Zuiden.

Internationaal feministisch en solidair beleid ontbreekt

Vanaf 2027 wordt tot een maximum van 10% van deze kosten toegerekend aan het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Daarmee worden de bezuinigingen enigszins gedompt. Daarentegen komt het kabinet naar eigen zeggen met het strengste asielbeleid ooit. Het kabinet zet de Eerste en Tweede Kamer buitenspel door te komen met een asielcrisiswet, met het risico dat internationale en Europese verdragen niet langer zullen worden nageleefd. Solidariteit met vluchtelingen en asielzoekers en een gedegen aanpak van de door de politiek gecreëerde opvangcrisis valt daarmee volledig van de agenda.

Gebrek aan coherente belastingaanpak

Eerlijke belastingen zijn geen prioriteit voor dit kabinet. Het kabinet legt de nadruk op het verbeteren van het vestigingsklimaat voor bedrijven in Nederland, zo wordt de belasting voor bedrijven lager en wordt de verhoging van de energiebelasting voor bedrijven teruggedraaid. Hierbij negeert het kabinet de aanpak van belastingontwijking volledig. Dit leidt ertoe dat burgers in Nederland maar ook landen in het mondiale Zuiden aanzienlijke inkomsten mislopen, die anders geïnvesteerd hadden kunnen worden in publieke diensten zoals toegang tot energie, gezondheidszorg, infrastructuur, onderwijs en aanpak van klimaatverandering.

OP NAAR EEN ÉCHT GELIJKWAARDIGE SAMENLEVING

Feministisch beleid richt zich op sociale rechtvaardigheid en solidariteit met de rest van de wereld. De stemmen van verschillende (achtergestelde) groepen en hun gelijkwaardige vertegenwoordiging en deelname in besluitvorming moet daarbij centraal staan. Als wereldwijde voorloper op het gebied van vrouwenrechten en gendergelijkheid heeft Nederland een belangrijke positie om een feministische aanpak internationaal uit te dragen en op te pakken. Juist vrouwen en diverse groepen in kwetsbare situaties, zoals vluchtelingen, verdienen specifieke aandacht in beleid. Met het Nederlandse Feministisch Buitenlandbeleid is het van belang de structurele oorzaken van ongelijkheid aan te pakken. Een coherente aanpak van belastingontwijking is daarbij cruciaal en kan het mondiale Zuiden miljarden opleveren voor investeringen in klimaat, eerlijke handel en gender-responsieve publieke diensten.

CONCLUSIE

Wat vindt dit nieuwe kabinet nou echt belangrijk? Dat blijft eigenlijk de vraag. Want een leefbare en rechtvaardige wereld is het niet, zo laten de plannen zien. Eigenbelang staat in de plannen voorop. Op alle categorieën die wij analyseerden zet het nieuwe kabinet vooral stappen achteruit in plaats van vooruit. In plaats van proactief in te zetten op feministische waarden, komt er op veel vlakken juist stilstand of achteruitgang, en dat betekent méér ongelijkheid.

Naast de thema's die wij onder de loep namen zien wij verontrustende ontwikkelingen. De democratie en rechtstaat worden bedreigd. Met het uitroepen van een asielcrisis wordt het Parlement aan de kant geschoven. Het demonstratierecht staat onder druk. En de ruimte voor maatschappelijke organisaties om zich uit te spreken, onder andere door middel van rechtszaken, worden mogelijk beperkt.

Het kabinet zet winst voor bedrijven boven mensenrechten en milieu, grote industriële landbouw boven kleine duurzame boeren, en het belang van Nederland boven de rest van de wereld. Zo krijgen vervuiling, uitbuiting, en belastingontwijking de vrije loop, ten koste van emancipatie, duurzaamheid, en solidariteit. Een feministisch toekomst is nodig, én mogelijk. Daarom hebben wij 8 actiepunten voor het nieuwe kabinet.

8 PUNTEN VOOR EEN EERLIJKE TOEKOMST

1. Stel welzijn van mens en aarde centraal, niet winst van multinationals.

2. Stimuleer een eerlijke energie transitie. Stop de financiering in fossiele brandstoffen.

3. Maak van de klimaatcrisis de hoogste prioriteit. Zorg zowel nationaal als internationaal voor rechtvaardig klimaatbeleid.

4. Zet vol in op gendergelijkheid. Laat vrouwen van alle achtergronden aan alle beslissingtafels deelnemen.

5. Houd internationale solidariteit als prioriteit en blijf investeren in internationale samenwerking.
6. Garandeer internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) via wetgeving. Pak bedrijven die mensenrechten schenden en milieuschade toebrengen hard aan.
7. Stop de financiering van grootschalige landbouw. Investeer in agro-ecologie voor het behoud van biodiversiteit en voedselzekerheid.
8. Stop belastingontwijking en zet in op internationaal eerlijke belastingen.

**Eis meer
feminisme
in de politiek
voor een écht
duurzame
toekomst!**

act:onaid